
Vloga organov za notranje zadeve in milice v času osamosvojitvenih procesov do oboroženega konflikta z Jugoslovansko ljudsko armado

VARSTVOSLOVJE
leto 2025
letn. 27
str. 1–24

Tomaž Čas, Franc Pozdrec, David Petelin

Namen prispevka:

Prispevek razkriva, kakšna je bila vloga organov za notranje zadeve in milice v času osamosvojitvenih procesov do začetka vojne za samostojno Slovenijo. Cilj raziskave je bil ugotoviti, ali je bila vloga organov za notranje zadeve in milice pomembna v tem času in katera dejanja to potrjujejo.

Metode:

Uporabljena je bila deskriptivna metoda s pregledom domače in tuje literature, logično in sistematično smo pojasnili uporabljene pravne vire, pri čemer smo si pomagali z analizo primarnih pisnih virov in primerjalno pravno metodo. Z analitično in sintetično metodo smo povzeli glavne zaključke.

Ugotovitve:

Organi za notranje zadeve in milica so se v času osamosvojitvenih procesov v osemdesetih letih uspešno upirali nekaterim rešitvam, ki so jih vsiljevali Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, Zvezno ministrstvo za obrambo in Jugoslovanska ljudska armada. Pri tem je bilo zelo pomembno, da se je nadaljevalo s konceptom narodne zaščite, vztrajanjem na 100-metrskem mejnem pasu, z odklonitvijo vzpostavitve enotnega informacijskega sistema organov za notranje zadeve za Jugoslavijo in enotne uniforme milice v Jugoslaviji, izvedbo akcije Sever ter sodelovanjem pri konceptu manevrske strukture narodne zaščite in drugih pomembnih projektih.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Zaradi obsežnosti tematike je vloga organov za notranje zadeve in milice v času osamosvojitvenih procesov v prispevku prikazana le s ključnimi ugotovitvami, podrobnosti posameznih aktivnosti pa so morale biti izpuščene.

Praktična uporabnost:

Članek prikazuje in analizira resnične in dokumentirane aktivnosti organov za notranje zadeve in milice v času osamosvojitvenih procesov, ki jih nekateri napačno in neupravičeno prikazujejo.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Članek na transparenten, dokumentiran in izvirni način ter z uporabo ustreznih virov predstavlja in analizira pomembne aktivnosti organov za notranje zadeve in slovenske milice, ki jih lahko uvrščamo med osamosvojitvene procese Slovenije in so bile izvedene v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, pred vojno za Slovenijo. Prispevek je pomemben tudi zato, ker je bila uporabljena tako literatura avtorjev, ki so sodelovali v teh aktivnostih, kot tudi avtorjev zgodovinarjev, ki so opravili številne raziskave in analize opisanega obdobja.

Gljučne besede: organi za notranje zadeve, milica, osamosvojitveni procesi, akcija Sever

UDK: 351.74/76:323.233(497.4)

The role of the internal affairs authorities and the militia up to the armed conflict with the Yugoslav people's army

Purpose:

The article reveals the role of the internal affairs authorities and the militia during the independence processes until the beginning of the war for an independent Slovenia. The aim of the research was to find out whether the role of the internal affairs authorities and the militia was important during this period and what actions confirm this.

Methods:

We used a descriptive method, reviewing both domestic and foreign literature, explaining the legal sources used in a logical and systematic way, aided by an analysis of primary written sources and the comparative legal method. The analytical and synthetic methods have been used to summarise the main conclusions.

Findings:

During the independence processes in the 1980s, the internal affairs authorities and the militia successfully resisted some of the solutions imposed by the Federal Ministry of the Interior, the Federal Ministry of Defence and the Yugoslav People's Army. It was very important to continue with the concept of national protection, the insistence on the 100 metre border zone, the refusal to establish a unified information system of the internal affairs authorities and a unified uniform for the militia in Yugoslavia, the implementation of the Sever campaign, and the participation in the concept of a manoeuvre structure for national protection and other important projects.

Limitations:

Due to the breadth of the topic, only the key findings on the role of the internal affairs authorities and the militia during the independence process are presented in the article while details of individual activities had to be omitted.

Practical Implications:

The article shows and analyzes the real and documented activities of the internal affairs authorities and the militia during the independence processes, which are misrepresented and unjustified by some.

Originality:

The article in a transparent, documented and original way, using relevant sources, presents and analyzes the important activities of the internal affairs authorities and the Slovenian militia, that can be classified as part of the Slovenian independence processes, which were carried out in the 1980s, before the war for Slovenia. The paper is also important because it uses the literature of authors who participated in these activities and also of historians who have conducted numerous researches and analyses of the period described.

Keywords: internal affairs authorities, militia, independence processes, Sever action

UDC: 351.74/76:323.233(497.4)

1 UVOD

Namen prispevka je s podrobno analizo, pomočjo strokovne in druge literature ter raziskovalnega dela ugotoviti, kakšna sta bila delovanje slovenske milice in njena dejanska vloga v času osamosvojitvenih procesov in v vojni za Slovenijo. Za doseganje tega namena so cilji prispevka preučiti in analizirati razvoj slovenske milice v drugi polovici osemdesetih let ter preučiti in razjasniti, ali je bila vloga milice med osamosvojitvijo pozitivna, učinkovita in javnosti dovolj znana. Notranje zadeve spadajo med klasična področja državne uprave. Organi za notranje zadeve sodijo tudi na Slovenskem zadnjih 150 let na področje državne uprave. Organizacija organov za notranje zadeve in Republiškega sekretariata za notranje zadeve je v času razpada Jugoslavije in osamosvajanja Slovenije temeljila na Zakonu o notranjih zadevah iz leta 1980 ter njegovih spremembah in dopolnitvah. Notranje zadeve so bile po tem zakonu zadeve državne varnosti, to je varstvo ustavne ureditve, ter zadeve javne varnosti, to so varovanje ljudi in premoženja, vzdrževanje javnega reda in miru, urejanje in nadzorovanje prometa na javnih cestah, preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj, upravne notranje zadeve – združevanje občanov, javni shodi in javne prireditve, potne listine ter druge zadeve, določene z zakonom ali drugim predpisom, izdanim na podlagi zakona (Čas, 1999). Med organe za notranje zadeve prištevamo republiški sekretariat za notranje zadeve, ki ga je vodil republiški sekretar za notranje zadeve, uprave za notranje zadeve, ki so bile območni organi sekretariata za opravljanje določenih nalog s področja notranjih zadev in so jih vodili načelniki, ter na najnižji

ravni postaje milice s splošnim delovnim področjem, ki so bile ustanovljene za opravljanje nalog javne varnosti in določene naloge varstva ustavne ureditve na območju občine. Med organe za notranje zadeve lahko štejemo tudi upravne organe, ki so jih iz svoje pristojnosti ustanovljale občinske skupščine za opravljanje notranjih zadev.

V prispevku so strnjeno opisane nekatere najpomembnejše aktivnosti slovenske milice konec osemdesetih let 20. stoletja, ki jih lahko uvrščamo med pomembne procese, ki sovpadajo z demokratizacijo in osamosvajanjem (Čas, 2011). Pri demokratičnih in osamosvojitvenih procesih, ki so potekali pred akcijo Sever, je bila pomembna vloga milice pri razvijanju narodne zaščite kot najširše organizirane oblike samozaščitnega delovanja (Čas, 1994). Formalno pravno je bila zasnovana na začetku osemdesetih let in je bila pomembna zaradi usposabljanja državljanov v delovnih kolektivih (Čas, 2010b). Slovenski organi za notranje zadeve so kljub pritiskom znotraj enotnega varnostnega sistema Socialistične federativne republike Jugoslavije [SFRJ] zveznih oblasti ohranjali dobršno mero samostojnosti in se upirali unitarizaciji na področju javne varnosti v drugi polovici osemdesetih let in to ne glede na sočasno politično dogajanje v Sloveniji in procese demokratizacije družbenega sistema iz civilnodružbene sfere. Pri tem velja poudariti tudi, da so bili slovenski organi javne varnosti najboljše organizirani, usposobljeni, opremljeni ter navsezadnje tudi plačani varuhi javnega reda in zakonitosti v SFRJ.

V kriznih razmerah v zadnjem obdobju jugoslovanske države je imela slovenska milica posebno vlogo, saj je morala že po ustavni ureditvi in v skladu z zakoni varovati državo in družbo. Bila je pomemben del organiziranega in uniformiranega dela sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter imela svoje posebne naloge in predpisane načine delovanja. Milica je ščitila državo in državljane ter je predstavljala nadzorstveni in hkrati tudi represivni aparat. Zagotavljala je ozemelsko nedotakljivost in celovitost države, red in mir, varovala pa je tudi socialistični družbeni sistem. V obdobju od konca druge svetovne vojne do razpada jugoslovanske države je nenehno doživljala spremembe, ki so bile bolj ali manj odvisne od notranjepolitičnih razmer. V času zaostrovanja krize v jugoslovanski državi in polarizacije ne le na nacionalni podlagi, ampak tudi zaradi različnega razumevanja nujnih reform družbe in države, ki naj bi omogočile, da bi ta preživela, se je milica v Sloveniji začela kazati kot organizacija, ki je bila usmerjena v slovensko stvarnost in v politično dogajanje. Slovenska milica je bila slovenska organizirana oborožena sila, ki je sicer morala delovati po zvezni jugoslovanski ustavi, a tudi in predvsem po slovenski ustavi in zakonodaji. Milica ni imela posebnih političnih ciljev in je opravljala svoje naloge strokovno, kot jih je predpisovala veljavna zakonodaja. Zato je zanj značilno, da je še posebno v zadnjem desetletju obstoja jugoslovanske države izrazito zagovarjala decentralizacijo, federalizacijo in še večjo profesionalizacijo (Čepič idr., 2010).

2 ODNOSI MED ORGANI NA REPUBLIŠKI IN ZVEZNI RAVNI NA PODROČJU NOTRANJIH ZADEV

V odnosih med republiškim in zveznim sekretariatom za notranje zadeve sta ves čas konec osemdesetih let obstajala nekakšna dvojnost in nezadovoljstvo ob sodelovanju in medsebojnem komuniciranju. »Na eni strani smo bili zavezani k vsaj formalnemu sodelovanju, na drugi pa smo morali odvrčati poskuse neupravičenih posegov v našo samostojnost.« (Bračko, 2010, str. 18) Dogajanje v Sloveniji so spremljali s precejšnjim nezaupanjem in na zveznem sekretariatu so bili prepričani, da bi morali iz Slovenije prejemati izčrpnjša poročila o delu milice. Hkrati so v Beogradu izražali zaskrbljenost in nezadovoljstvo glede (ne) ukrepanja organov za notranje zadeve v Sloveniji v zvezi z nekaterimi pojavi, ki so jih označevali za nacionalistične oziroma separatistične (Bračko, 2010). Določena ravnanja slovenske milice so bila sicer na meji zakonitega ravnanja, vendar so bila vedno legitimna (Čelik, 2010), kar je bila bolj posledica razumnega ravnanja milice v skladu z interesi slovenskega naroda, ki se je v tistem času upiral nekaterim odločitvam jugoslovanskega vodstva (Čas, 2010b). Organi za notranje zadeve in milica so imeli v Sloveniji tudi liberalnejši pristop pri izvajanju določenih nalog na področju varstva ustavne ureditve oziroma pri pregonu kaznivih dejanj in prekrškov s političnim ozadjem, saj je pri teh dejanjih podajalo mnenje tudi v občini oblikovano strokovno telo, t. i. varnostni kolegij (Pravila postaje milice, 1982). Podobni so bili tudi odnosi med milico in vojsko. Čeprav je na strokovni in operativni ravni obstajalo formalno sodelovanje, je bilo med njimi pogosto preveč nezaupanja. Predstavniki Jugoslovanske ljudske armade [JLA] so velikokrat izražali nezadovoljstvo zaradi, po njihovem mnenju, preveč pasivne in tolerantne države slovenskih miličnikov do aktualnih dogodkov v Sloveniji. Še zlasti so jih motili reakcije milice na odpor do JLA, mirovna gibanja in kritičen odnos do federacije, ki so mu pripisovali separatistični značaj (Bračko, 2010; Čas, 2011).

2.1 Zahteva po poenotenju uniforme milice v Jugoslaviji

Leta 1986 so se začeli pritiski zveznega sekretariata glede uvedbe enotne uniforme in simbolov milice v celotni državi (Antončič, 2019). Zvezna oblast je zagovarjala načelo, da jugoslovanski državljani ob prehajanju republiških meja in pri stikih z miličniki ne bi smeli čutiti razlike, zaradi česar bi morala slovenska milica spremeniti kroj uniform in z nje odstraniti slovenske oznake. Temu se je tedanje vodstvo republiškega sekretariata odločno uprlo (Bukovnik in Debeljak, 2006). Glede na takratno ureditev notranjih zadev je imel zvezni sekretariat določene pristojnosti glede državne varnosti, mejnih zadev in tujcev, enotne barve in kroja uniforme ter enotne barve in registracije vozil milice. To je bil razlog, da je bila v okviru zveznega sekretariata ustanovljena Komisija za pripravo predloga idejne rešitve enotnega znaka – simbola organov za notranje zadeve (Čas, 2011). Zaradi stališč slovenske milice v komisiji so se začeli pogovori zaostrovati tudi na ravni republiških in pokrajinskih sekretarjev. Tako je republiški sekretar za notranje zadeve predsedniku predsedstva Socialistične republike Slovenije [SRS] in predsedniku Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije predlagal, naj povabita zveznega sekretarja za notranje zadeve v Ljubljano in mu pojasnita,

da stališče o simbolu slovenske milice ni le njegovo stališče, temveč politična odločitev slovenskega vodstva. Po tem razgovoru se je ostrina polemik o enotnih uniformah zmanjšala. Rezultat vseh nasprotovanj je bila sprejeta rešitev, da se kot simbol pripadnosti in enotnosti v celotni državi nosi značka v obliki zveznega grba na ovratnikih suknjiča zimskega kompleta uniforme in na levem zgornjem žepu vetrnega jopiča letnega kompleta uniforme. Kroj uniforme in simbol slovenske milice sta tako ostala nespremenjena (Čas, 2010b).

2.2 Zvezni pritiski ob izidu 57. številke Nove revije

Primer nepopuščanja zveznemu pritisku je tudi obisk zveznega sekretarja za notranje zadeve, generalpolkovnika Petra Gračanina pri republiškem sekretarju za notranje zadeve Tomažu Ertlu neposredno po izidu 57. številke Nove revije. Posebna številka Nove revije je bila namreč posvečena nacionalnemu vprašanju Slovencev. Ta je izšla kot 57. številka februarja 1987 pod naslovom Prispevki za slovenski nacionalni program in ni načrtno nastala kot odgovor na memorandum, vendar je bila sčasoma sprejeta kot slovenski nacionalni program. V njej so bili objavljeni prispevki različnih avtorjev, ki so se ukvarjali z vprašanji slovenskega naroda, njegovimi koreninami, položajem in možnostmi. Zahtevali so, da se slovenski narod preoblikuje v nacijo, kar pomeni, da konstituira lastno državnost z izvirno suverenostjo, ki ne bo podrejena jugoslovanski, in vpelje nov demokratični pravni red bodisi v okviru Jugoslavije bodisi to doseže z uveljavitvijo pravice do samoodločbe z odcepitvijo. Že pred tem so se v prvi polovici osemdesetih let v različnih krogih pojavili ali bili v revijah in časopisih objavljeni prispevki, ki so obravnavali slovensko nacionalno vprašanje, vendar so tisti v Novi reviji vzbudili največ politične pozornosti in bili sčasoma sprejeti kot zasnova osrednjega slovenskega nacionalnega programa. Zvezni sekretar je od Ertla zahteval aretacije odgovornih, kar je odklonil oziroma je od zveznega sekretarja zahteval utemeljitev zahteve. Rušenje ustavne ureditve je bilo seveda kaznivo dejanje, a republiški sekretar za notranje zadeve tega elementa v 57. številki Nove revije ni zasledil. Zvezni sekretar ni mogel postreči z nasprotno utemeljitvijo, ker ni poznal vsebine sporne številke Nove revije (Ertl, 2010). Če so nekateri primeri očem širše javnosti ostajali bolj ali manj prikriti, je sčasoma postajalo upiranje zvezni oblasti na področju notranjih zadev vedno bolj očitno in odmevno.

2.3 Poskus uvedbe enotnega informacijskega sistema

Bistveno manj znan primer odpora slovenske milice in republiškega sekretariata je bil poskus vzpostavitve enotnega jugoslovanskega informacijskega sistema organov za notranje zadeve, ki so ga v zveznem sekretariatu vzpostavili leta 1987 po sprejetju Zakona o izvajanju notranjih zadev iz pristojnosti zveznih upravnih organov (Čas, 2011). V delovni skupini, zadolženi za izdelavo projekta, so predstavniki zveznega in srbskega sekretariata za notranje zadeve že na prvem sestanku marca 1988 podali stališče, da naj bi bil zvezni vrh po prej omenjenem zakonu poleg usklajevanja razvoja, medsebojnega povezovanja in delovanja enotnega informacijskega sistema organov za notranje zadeve pooblaščen tudi za neposredno vodenje registrov in evidenc s področja notranjih zadev za

območje celotne Jugoslavije (Antončič, 2019). Šlo je za poskus, da bi na zvezni ravni na računalnikih zveznega sekretariata namesto dotedanjega obdelovanja anonimnih statističnih podatkov, vezanih na izvajanje nalog na področju javne varnosti in upravnih notranjih zadev, ki so jih zveznemu sekretariatu za potrebe statističnega poročanja in analitskih obdelav sporočali republiški in pokrajinski sekretariati, vzpostavili registre oziroma evidence podatkov o osebah, predmetih in dogodkih (Čas, 2011). Slovenija se je takim nameram uprla (Bračko, 2010). Stališče slovenskega republiškega sekretariata je bilo namreč, da lahko organi za notranje zadeve zbirajo in obdelujejo le podatke o izvajanju nalog, za katere so stvarno pristojni, veljavna zakonodaja pa po njihovem mnenju ni dajala podlage za vzpostavitev predlaganih registrov oziroma evidenc podatkov v okviru enotne baze na računalniku zveznega sekretariata (Čas, 2011). Stališča in usmeritve, ki so jih slovenski predstavniki dosledno zastopali in zagovarjali, so privedle do tega, da je koncept integrirane baze podatkov po letu in pol pritiskov in burnih razprav na sestankih delovne skupine, sejah zvezne komisije za informacijski sistem in tudi ob neposrednih intervencijah predstavnikov zveznega sekretariata na slovenske uslužbenke propadel (Čas, 2010b), delo projektnih in delovnih skupin pa je jeseni 1989 dokončno zamrlo (Antončič, 2019). Če bi bil sprejet predlagani projekt poenotenja informacijskega sistema, bi ga zvezni sekretariat vsekakor zlorabil ob osamosvojitvenih procesih Slovenije, še posebno v desetdnevni vojni (Čas, 2011).

2.4 Pritiski Jugoslovanske ljudske armade po širjenju pristojnosti vojakov pri varovanju državne meje

V zvezi s tem je treba poudariti pritiske JLA po širjenju pristojnosti vojakov pri varovanju državne meje Republike Slovenije, ki je imela 671 km dolgo državno mejo (Celar, 2002) ter 114 mejnih prehodov različnih kategorij (Čas, 2010a), iz stometrskega pasu v en kilometrski mejni pas, v primeru izrednih razmer pa celo od 5.000 m do 10.000 m (Celar, 2001). Milica je morala pri tem strogo spoštovati poseben mejni režim, ki je bil specifičen glede na sporazuma z Vlado Ljudske republike Madžarske (1975) in Republiko Avstrijo (1975) in protokol z Italijansko republiko (1959) ter druge dokumente. Sporazuma o obmejnem prometu, protokol in drugi sporazumi o olajšavah v planinske, turistične in cerkvene namene (Celar, 2002) so zahtevali prilagajanje milice pri njihovem delu in liberalizacijo ureditve prehajanja državne meje, česar pa ni upoštevala JLA, ki je imela na tem področju določene pristojnosti.

Argumenti slovenske strani, s katerimi je nastopala slovenska milica pred zveznimi organi, so nasprotovali širjenju obmejnega pasu. Po evropskem vzoru so se pojavljale tudi zelo jasne zahteve, da bi ukinili obmejni pas in preprečili širjenje pooblastil mejnih vojaških enot. Tako so tudi vsi strokovni in politični pritiski iz Slovenije pripeljali do tega, da je bil predlog o razširitvi pristojnosti mejnih enot JLA začasno umaknjen z dnevnega reda zveznega skupščinskega postopka (Celar, 2002). Vse te dejavnosti slovenske milice in Republiškega sekretariata za notranje zadeve, ki so preprečile širitev obmejnega pasu in pooblastil vojakov JLA, lahko upravičeno štejemo k pomembnim procesom, ki so prispevali k razvoju

demokracije in osamosvojitvi Slovenije, saj je bilo varovanje državne meje eden najpomembnejših atributov državne suverenosti (Čas, 2010b).

Na začetku osemdesetih let sta se Republiški sekretariat za notranje zadeve in milica vse pogostejše srečevala z različnimi zahtevami Zveznega sekretariata za notranje zadeve in Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo po prevzemu vse večjih pristojnosti na državni meji, ki so se začele intenzivno stopnjevati od leta 1982 naprej (Antončič, 2019). Milica je v strogi tajnosti že leta 1989 začela pripravljati celovit sistem varovanja državne meje, po preprečenem mitingu oziroma uspešnemu zaključku akcije Sever je bila to prednostna naloga milice (Čelik, 1999). Milica je predvidela tudi varovanje meje s Hrvaško, ki je bila tedaj le administrativna meja med republikama (Čepič idr., 2010). V aprilu leta 1990 je bil pripravljen prvi predlog za zavarovanje državne meje, ki je imel štiri različice (Čas, 1999). Različica D je določala varovanje meje s sosednjo Hrvaško z več kot 600 miličniki in mejnimi prehodi (Čas, 2010a). Na podlagi tega predloga je 24. julija 1990 republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar imenoval delovno skupino, ki jo je vodil pomočnik načelnika slovenske milice Tomaž Čas, za pripravo projekta zavarovanja državne meje Republike Slovenije, tudi meje s Hrvaško (Čepič idr., 2010). Kako pomembne so bile meje, kaže podatek, da je leta 1990 slovenske mejne prehode prestopilo kar 118 milijonov potnikov, od tega 60 odstotkov tujih državljanov. »Ti podatki kažejo pomen, ki ga je imela Slovenija kot tranzitna država, saj je na slovenske mejne prehode odpadlo letno prek 70 odstotkov vsega prometa prek mejnih prehodov na območju Jugoslavije,« opisuje Čas (2010a, str. 31). Vprašanje državne meje je bil eden od trinajstih projektov, ki so v okviru celotnega osamosvojitvenega procesa potekali v Izvršnem svetu, zato je bil izredno pomemben (Pozvek, 2016). Primarna naloga delovne skupine je bila oceniti varnostne razmere na mejah Slovenije z Avstrijo, Madžarsko, Italijo in Hrvaško. Povsem neuradno in tajno se je sočasno pripravljala tudi t. i. projekt D, skladno s katerim bi slovenska policija na dan osamosvojitve prevzela nadzor nad celotno slovensko-hrvaško mejo (Čas, 2010a).

Vse te dejavnosti slovenske milice in Republiškega sekretariata za notranje zadeve, ki so preprečile širitev obmejnega pasu in pooblastil vojakov JLA, lahko upravičeno štejemo k pomembnim procesom, ki so prispevali k razvoju osamosvojitve Slovenije, saj je bilo varovanje državne meje eden najpomembnejših atributov državne suverenosti (Čas, 2010b). V drugi polovici leta 1990 se je na novo izvoljena Demosova vlada odločila, da bo skladno s svojimi pristojnostmi začela priprave, na podlagi katerih bo milica prevzela varovanje in nadzor slovenske državne meje. Tako je na podlagi projekta delovne skupine za varovanje državne meje nastal slovenski Zakon o nadzoru državne meje (ZNDM), ki je bil sprejet 5. junija 1991 v paketu osamosvojitvene zakonodaje (Celar, 2021).

3 AKCIJA SEVER

3.1 Kratko o razmerah v Jugoslaviji konec osemdesetih let

Jugoslavijo so v letih 1988 in 1989 pretresali številni t. i. „mitingi resnice“, s katerimi sta želela Združenje Božur in srbska oblast nasilno zamenjati oblasti v posameznih avtonomnih pokrajinah in republikah. V ljubljanskem Cankarjevem domu so 27. februarja 1989 priredili Zborovanje proti uvedbi izrednega stanja, za mir in sožitje na Kosovu, za mir in sožitje v podporo stavkajočim rudarjem na Kosovu (Valič, 2008). Povod za načrtovanje mitinga resnice v Sloveniji (Klemenčič in Renko, 2000) je bila podpora Slovenije Albancem zaradi stališč, ki jih je na tem zborovanju izrazila slovenska politika, tako uradna vladajoča kot nastajajoča opozicijska (Čelik, 1992). Prve zelo resne grožnje, da bodo izvedli miting v Sloveniji, so se pojavile manj kot mesec dni po zborovanju (Šafarič, 2010). Glavni organizator t. i. protibirokratske revolucije Miloševićevega tabora Miroslav Šolević je februarja 1989 obljubil, da bo 25. marca 1989 v Ljubljani organiziral protestni miting (Bukovnik, 2002). Prvo organizacijo mitinga v Ljubljani so sicer načrtovali že celo pred tem, v mitingaškem valu poleti in jeseni 1988, vendar bi organizacija zahtevala več priprav, takratni najpomembnejši cilj organizatorjev pa je bil, da disciplinirajo „srbska“ ozemlja (Bukovnik, 2002).

3.2 Prve priprave Slovenije ob napovedi »mitinga resnice«

Slovenski varnostni organi so imeli z organizacijo protestov v Ljubljani že mnoge izkušnje. Še posebno je bila na preizkušnji Uprava za notranje zadeve Ljubljana - mesto, saj je bila Ljubljana kot prestolnica središče vsega političnega in družbenega, s tem pa tudi protestniškega dogajanja v Sloveniji (Antončič, 2019). V Ljubljani je bilo sicer največ javnih protestov, 122 od začetka leta 1965 do konca leta 1989 (Čelik, 1994), zato ni čudno, da so miličniki najbolj občutili potrebo po usmeritvah za delovanje ob takih dogodkih (Antončič, 2019). Vseeno je bilo ključno pri odločanju o načinu delovanja milice pri varovanju javnih protestov in shodov upoštevanje človekovih pravic in svoboščin (Antončič, 2019). Uprava milice republiškega sekretariata za notranje zadeve SRS je že spomladi 1988 izdelala opomnik o ravnanju milice ob protestih delavcev in krajanov ter ga 20. maja 1988 s spremnim dopisom republiškega sekretarja poslala vsem organizacijskim enotam sekretariata. Zamišljen je bil kot podlaga za enotno, usklajeno in organizirano ukrepanje organov za notranje zadeve (Opomnik, 1988).

Slovenska republiška oblast je napoved mitinga vzela resno in sklenila, da je treba tovrstni varnostno tvegani dogodek preprečiti z določenimi ukrepi (Čelik, 1992). Na marčevski miting so se slovenski varnostni organi pripravili in 22. marca 1989, tri dni pred napovedanim dogodkom, izdelali prvi republiški Načrt operativnih ukrepov za preprečevanje mitinga na območju SRS, ki je izhajal iz domneve, da ga slovenski organi ne bodo dovolili, a je hkrati računal, da udeleženci tega ne bodo upoštevali (Šafarič, 2010). Čeprav je bil miting nato odpovedan, se niso zmanjšali tako grožnja podpornikov mitingov kot tudi varnostni ukrepi organov za notranje zadeve, ki so, nasprotno, še povečali svoje

aktivnosti – aprila 1989 (Antončič, 2019) so izdali gradivo o dodatnih ukrepih za preprečitev mitinga.

Slovenska milica je namenila večjo pozornost zbiranju obvestil o pripravi na miting med prebivalci Slovenije ter o morebitnem protimitingu Slovencev in Albancev (Čelik, 2010), zato je v tistem času aktivno spremljala vse srbske in albanske prebivalce v Sloveniji. Srbe predvsem zato, da bi pridobili informacije, kako naj bi bil miting izveden in kdo v Sloveniji jim bo pri tem pomagal. Zanimalo jih je tudi, ali bodo posamezniki med udeleženci oboroženi. Albance pa, da bi pravočasno odkrili, kako bodo poskušali preprečiti oziroma onemogočiti izvedbo mitinga (Klemenčič in Renko, 2000). Z iskanjem morebitnih žarišč in konfliktnih jeder se je poleg milice ukvarjala tudi slovenska Služba državne varnosti [SDV], ki je, potem ko je že leta 1982 dobesedno preštela Albance v Sloveniji, leta 1989 enako storila tudi z državljani srbske narodnosti, tako da so »na koncu vedeli za vsakega Albanca in Srba, ki je nacionalistično izstopal« (Bukovnik, 2002, str. 188). Odkrili so več morebitnih žarišč po Sloveniji, na katera so pobude za ustvarjanje konfliktnih jeder prihajale iz Srbije. Izjema je bila Ljubljana, kjer je skupina, ki so jo sestavljali srbski intelektualci, skupaj z vojaškim vrhom, pripadniki vojaške varnostne službe in posamezniki, združenimi v Zvezi za ohranjanje enakopravnosti državljanov, razmišljala samostojno in naj udeležencem mitinga ne bi dajala kake posebne podpore (Šafarič, 2010). Po drugi strani je bila v tesnem stiku z vodstvom protiobveščevalne službe JLA, zaradi česar je bilo nekoliko bolj napeto tudi v nekaterih ljubljanskih naseljih (Bukovnik, 2002). Napetosti v posameznih ljubljanskih naseljih so zaznavali tudi v milici, vendar večjih mednarodnih ali nacionalističnih izgrediv ni bilo. Ker je bilo izgrediv malo, jih niti ni bilo mogoče zaznati pri letni statistični obdelavi skupnega števila kršitev javnega reda in miru v Sloveniji (Čelik, 1997). Kljub tem odkritim potencialno nevarnim skupinam prebivalcev srbske narodnosti, živečih v Sloveniji, ki so bile naklonjene mitingu, v Sloveniji ni bilo skupine, ki bi hotela samostojno oziroma z udeleženci od drugod organizirati miting (Šafarič, 2010). Tega bi lahko po ugotovitvah slovenske SDV le »uvozile« skupine, ki bi prišle iz Srbije in deloma drugih jugoslovanskih republik, pri čemer bi dobili organizatorji finančno, materialno in moralno podporo tako srbskega političnega vodstva kot srbske in zvezne službe ter varnostnih organov JLA, ki so zbirali podatke o razmerah v Sloveniji in podpiri mitingu (Piber, 2010).

3.3 Zaostrovanje razmer v Sloveniji ob napovedi »mitinga resnice« za 1. december 1989

Slovenska skupščina je 27. septembra 1989 kljub grožnjam zveznih organov sprejela paket amandmajev k republiški ustavi, ki so predstavljali ustavnopravne podlage za oblikovanje samostojne države Slovenije (Antončič, 2019). S tem so se zaostriła stališča srbskega političnega vodstva s Slobodanom Miloševićem na čelu, ki je menilo, da slovensko vodstvo ne obvladuje razmer v republiki, zaradi česar ga je treba zrušiti (Repe, 2003). To je bil eden ključnih razlogov za sprožitev aktivnosti za izvedbo t. i. »mitinga resnice« v Ljubljani po vzoru mitingov v Srbiji. Kot odgovor na sprejem amandmajev so organizatorji mitinga iz združenja Božur tako pod pokroviteljstvom takratnega srbskega vodstva kot tudi dela JLA

(Klemenčič in Renko, 2000) prijavili shod v Ljubljani na 1. decembra 1989. Izбира datuma ni bila naključna, saj je sovpadala z obletnico razglasitve združitve Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s kraljevinama Srbijo in Črno goro v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. decembra 1918 (Antončič, 2019).

V Ljubljani je bila 21. novembra 1989 ustanovljena Zveza za ohranitev enakopravnosti občanov, katere predsednik je bil Dragiša Marojević. Njen cilj je bil, da domači in tuji javnosti prikaže, da so v Sloveniji državljani drugih republik SFRJ zapostavljeni in so v bistveno slabšem položaju kot Slovenci (Klemenčič in Renko, 2000). Stopnja varnostne ogroženosti Slovenije je začela močno naraščati proti koncu leta, ko se je približeval 1. december, dan, na katerega je Združenje Božur napovedovalo veliki miting resnice ali ‚srečanje za novo obrambo pred šiptarskim fašizmom‘ (Šafarič, 2010). Organizatorji mitinga so želeli Slovincem predstaviti svojo resnico o Kosovu in srbskih pogledih na jugoslovansko državo (Repe, 2003). Četudi po njihovih trditvah v Slovenijo niso prihajali, da bi zrušili slovensko vodstvo, temveč so slovenskemu narodu le želeli »razkriti resnico o nekaterih slovenskih voditeljih, ki nenehno širijo laži o Kosovu in podpirajo albanske nacionaliste in separatiste« (Šafarič, 2010, str. 104), je dejstvo, da je cilj mitinga ostajal enak kot pri drugih mitingih po državi, to je izvedba t. i. kosovizacije SRS (Bukovnik in Debeljak, 2006) s protibirokratsko revolucijo. Z njo so želeli sprožiti množične izgrede, kršitve javnega reda in miru ter konflikt takih razsežnosti, da bi v republiki lahko ustvarili pogoje za razglasitev izrednih razmer, zaradi česar bi posredovala JLA, posledično pa bi nato lahko zamenjali slovensko vodstvo (Šafarič, 2010). Srbski nacionalistični krogi so s pomočjo t. i. ‚ulične demokracije‘ želele, podobno kot v Vojvodini, Črni gori in na Kosovu, destabilizirati vse bolj liberalne politične razmere v Sloveniji in zamenjati slovensko oblast. Skrajne nacionalistične struje iz vrst srbske in črnogorske promiloševićeve populistične politike so z mitingom želele preizkusiti trdnost in enotnost tedaj deloma že pluralnega slovenskega političnega telesa ter milice in organov za notranje zadeve (Sotlar in Čas, 2010). S tem bi omogočali ustavitev procesov demokratizacije slovenske in posledično jugoslovanske družbe ter prevlado centralističnih konceptov z ohranjanjem obstoječe jugoslovanske družbene ureditve (Antončič, 2019). Slovenci so se na napovedani miting negativno odzvali, saj takega početja niso odobraval. Kljub vsemu je združenje Božur miting poskušalo organizirati (Klemenčič in Renko, 2000). Na seji Predsedstva SRS 6. oktobra 1989 je sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl ocenjeval, da Slovenija v Jugoslaviji nima zaveznikov, da t. i. zahodna delitev, to je teza o bizantinskem jugovzhodnem delu Jugoslavije in o naprednem zahodnem, ne drži. Hrvati se bodo v konkretnih primerih obnašali tako, kot so se ob sprejemanju ustavnih amandmajev in drugih agresivnih posegih proti Sloveniji, to je, da niso naredili nič (Antončič, 2019). Po sprejetju septembrskih ustavnih amandmajev je na temelju poročil in analiz SDV oblast analizirala razmere v Jugoslaviji in njihove posledice za Slovenijo. Ob napovedih ‚mitinga resnice‘ v Ljubljani, s katerim naj bi zrušili slovensko vodstvo, so poročila tajne službe dokaj natančno kazala največje krizne točke v Jugoslaviji in nakazovala možnost krvavega razvoja dogodkov, do katerega je leto in pol pozneje tudi prišlo (Repe, 2010a). Oblast je zato ocenjevala, da za prehod v

večstrankarski pluralizem in izvedbo volitev potrebuje zelo odgovorno opozicijo, saj lahko pride do neobvladljivega dogajanja (Antončič, 2019).

3.4 Pravne in politične odločitve o prepovedi in preprečitvi »mitinga resnice«

V medijih se je začela intenzivna izmenjava mnenj nasprotnikov in organizatorjev mitinga (Šafarič, 2010), prav tako je združenje Božur začelo veliko kampanjo pridobivanja prostovoljcev za odhod v Slovenijo. Da bi izvedli miting v slovenskem glavnem mestu, so za izdajo soglasja prosili Mestni sekretariat za notranje zadeve Ljubljana [MSNZ Ljubljana] (Klemenčič in Renko, 2000). Zato si bomo podrobneje pogledali pravni vidik preprečitve mitinga resnice. Za legitimno preprečitev mitinga je bil namreč potreben čvrst pravnoformalni temelj za angažiranje in posredovanje organov za notranje zadeve ter poslabšanje varnostnih razmer. MSNZ Ljubljana je 20. novembra 1989 na podlagi 12. člena Zakona o javnih shodih in javnih prireditvah izdal odločbo (Potrč, 2010), s katero je zavrnil vlogo organizatorjev za javni shod v Ljubljani, z obrazložitvijo, da je na njem pričakovati dejavnosti, ki niso skladne z zakonom, zlasti dejavnosti, katerih namen sta nasilen potek shoda ter motenje javnega reda in miru (Antončič, 2019), ter da bi napovedani shod v Ljubljani pripeljal do posledic, ki niso v skladu z zakonom in katerih namen je razbijanje bratstva in enotnosti, enakopravnosti narodov (Potrč, 2010).

Dva dneva pozneje so se z odločbo seznanili vsi zbori Skupščine SRS, ki so sprejeli naslednje sklepe: Zbori Skupščine SRS v celoti podpirajo zakonito odločitev MSNZ Ljubljana o prepovedi za 1. december 1989 napovedanega ,mirnega protesta – mitinga v Ljubljani', ki ga pripravlja Združenje za vrnitev pregnanih Srbov s Kosova in Metohije; Zbori nalagajo pristojnim organom v SRS, da sprejmejo vse ukrepe, da se odločitev o prepovedi mitinga izvrši in zagotovi varnost delovnih ljudi in občanov ter suverenost SRS (Potrč, 2010) ter da velja odločba MSNZ Ljubljana skladno z ustavo SFRJ na vsem ozemlju in za vse organe Jugoslavije (Antončič, 2019). Čeprav dovoljenja niso dobili, je združenje Božur vztrajalo, da bo miting izvedlo (Klemenčič in Renko, 2000).

Slovenska oblast je, podobno kot pri ustavnih amandmajih, želela prepoved izpeljati v pravno neoporečnem postopku, skladno z zakonodajo, saj je prepoved mitinga v Ljubljani dejansko pomenila prepoved prostega gibanja v Jugoslaviji. V nasprotju s slovensko oblastjo so pristojni zvezni organi menili, da bi preprečitev mitinga pomenila kršitev človekovih pravic (predvsem ustavne pravice do združevanja) in bi bila nedvoumen dokaz o naraščajočem slovenskem separatizmu. Na predlog Tomaža Ertla je odločitev o prepovedi mitinga zaradi vztrajanja udeležencev mitinga pri tem, da bodo prišli v Ljubljano, sprejelo še politično vodstvo takratne Slovenije (Klemenčič in Renko, 2000) (prav tam). Celoten slovenski politični vrh in pristojni državni organi so bili skupnega mnenja, da bi na načrtovanem mitingu zagotovo prišlo do množičnih izgredov, kršitev javnega reda in miru, ogrožanja življenja ljudi, uničevanja premoženja in celo do prelivanja krvi. Tudi mitingarje bi zelo težko pregnali iz Slovenije. S tem bi bili zavrti pomembni procesi demokratičnih družbenih sprememb, ki so bile v

teku v Sloveniji. Posledično se je slovensko politično vodstvo, skupaj z ostalimi pristojnimi političnimi organi, odločilo napovedani miting resnice prepovedati in ga *de facto* tudi preprečiti.

Predsedstvo SRS je izrazilo prepričanje, da je treba preprečiti vsako nasilno dejanje in večjo koncentracijo pohodnikov, tudi zato, da se uresniči proklamirana suverenost Slovenije in se s tem zavaruje tudi ustavna ureditev Slovenije in Jugoslavije (Repe, 2003). Zato je 27. novembra 1989 predsedstvo SRS na podlagi okoliščin ugotovilo, da je treba zaradi napovedanega mitinga, ki ga je pristojni organ prepovedal z odločbo, sprejeti ukrepe iz prvega odstavka 12. člena Zakona o notranjih zadevah in o tem obvestiti Izvršni svet Skupščine SRS (Potrč, 2010). Tako je še isti dan Izvršni svet SRS odločil, da zaradi vztrajanja udeležencev mitinga pri tem, da bodo prišli v Ljubljano, ne dovoli izvedbe mitinga, (Šafarič, 2010) in sprejel sklep, s katerim je pooblastil republiškega sekretarja za notranje zadeve, da sprejme vse potrebne ukrepe za zagotovitev varnosti (Potrč, 2010). Tako je lahko sekretar za notranje zadeve Tmaž Ertl sprejel določene ukrepe in uredbe za preprečitev mitinga (Klemenčič in Renko, 2000), ki jih je tudi izpeljal (Šafarič, 2010). Republiški sekretar za notranje zadeve je po sklepu Izvršnega sveta na temelju 12. člena zakona o notranjih zadevah, ki je govoril o tem, da ob oceni ali ugotovitvi Predsedstva SRS, »da so nastale razmere, ko je za zavarovanje javnega reda in miru, življenja ljudi in premoženja treba sprejeti ukrepe po zakonu o notranjih zadevah«, sprejel potrebne ukrepe za zagotovitev varnosti (Bračko, 2010, str. 22; Potrč, 2010, str. 109). Tomaž Ertl je 29. novembra 1989 izdal tri odredbe, in sicer odredbo o prepovedi javnih shodov in javnih prireditve »zaradi zavarovanja javnega reda, življenja ljudi in premoženja«, prepoved gibanja iz istih razlogov za osebe, ki so namenjene na prepovedane javne shode ali prireditve, ter prepoved prometa na območju SRS za motorna vozila, »s katerimi se prevažajo osebe, namenjene na javne shode in javne prireditve, prepovedane z odredbo o prepovedi sestajanja občanov.« (Potrč, 2010). Odredbe so v veljavo stopile 30. novembra 1989 in so veljale do preklica. Z omenjenimi zakonitimi akti je bila v skladu z veljavnim pravnim redom sprejeta formalna odločitev o prepovedi mitinga, organom za notranje zadeve pa zagotovljena ustrezna pravna podlaga za izvedbo vseh potrebnih aktivnosti za preprečitev mitinga. Čeprav je bila odločitev za preprečitev mitinga politična, je slovenski politični vrh vse skupaj izpeljal na podlagi zakonitega upravnega postopka in pravnih predpisov, ki so jim tako ravnanje tudi dovolili.

Tomaž Ertl je na seji Skupščine 27. novembra 1989 osebno zagotovil varnost države in njenih prebivalcev. »Načrt je izdelan za celotno območje Slovenije in posebno za mesto Ljubljana, da bi povsod, kjer bi se poskušalo motiti varnost, red in mir, lahko ustrezno ukrepali. Naj ne bo ljudi strah. Nobene potrebe ni. Imate svojo milico, ki bo storila vse, da boste varni.« (Potrč, 2010, str. 110) Po izrečenih besedah je sledil dolg aplavz, ki je izražal podporo akciji in zaupanje v slovensko milico. Zaradi opisanih napovedi in realne grožnje izvedbe mitinga v Ljubljani je republiški sekretariat za notranje zadeve že v prvi polovici leta 1989 začel načrtovati posebno akcijo, ki je bila pozneje imenovana akcija Sever. Poimenovanje je odražalo slovensko emancipacijo in suverenost na področju varovanja javnega reda in miru, tako kot tudi slovenske politike in celotnega procesa demokratizacije.

Izbor imena za akcijo je nakazoval nasprotovanje slovenskega političnega vodstva in slovenske milice vsiljevanim rešitvam z juga (Čepič idr., 2010). Zato je beseda ‚sever‘ v tistih časih kazala na določen odpor slovenske milice do nekaterih rešitev, ki sta jih takrat ponujala Zvezni sekretariat za notranje zadeve in JLA (Čas, 2011). Tako so se vsi nadaljnji ukrepi v zvezi s preprečitvijo mitinga vodili pod šifro akcija Sever (Klemenčič in Renko, 2000).

3.5 Priprave in načrtovanje Akcije Sever za preprečitev »mitinga resnice«

V priprave na izvedbo akcije Sever so bili vključeni Republiški sekretariat za notranje zadeve, Uprava milice, Uprava za zatiranje kriminalitete, posamezne postaje milice, SDV (zbiranje informacij in nadziranje), Republiški sekretariat za ljudsko obrambo (dežurstvo v štabih civilne zaščite), Republiški sekretariat za pravosodje in upravo (priprave v zavodih za prestajanje kazni) in Republiški komite za zdravstvo in socialno varstvo (priprave v zdravstvenih zavodih) (Perme, 2011). V akciji so neposredno ali posredno sodelovali tudi drugi organi, organizacije in institucije. Tako je imel Klinični center pripravljene posebne intervencijske skupine za hitro nudenje prve pomoči in posebne prostore za sprejem ranjenih oziroma poškodovanih, zavodi za prestajanje zapornih kazni so imeli posebne prostore za sprejem pridržanih, kjer so bile posebne skupine za vodenje postopkov, posebne naloge so imele Slovenske železnice. Slovenski strojevodje so se odločili, da vlakov z mitingarji ne bodo vozili, kar so sporočili tudi železnicam v drugih republikah. Stekle so tudi komunikacije vodstva slovenskega republiškega sekretariata z zveznimi in republiškimi organi za notranje zadeve v funkciji preprečitve mitinga, tako je bil v Zagrebu 28. novembra 1989 sestanek zveznega in republiških sekretarjev za notranje zadeve (Antončič, 2019).

Organi za notranje zadeve so se že od pomladi 1989 aktivno pripravljali, načrtovali in izvajali ukrepe za preprečitev mitinga (Antončič, 2019; Kupnik, Čas, 2010). Prve naloge v akciji Sever so bile preventivne in informativne. Šlo je za zbiranje obvestil o organizaciji in vsebini napovedanega mitinga in pokrivanje terena za ugotavljanje dejavnosti drugih nacionalnosti v Sloveniji (predvsem Srbov, Črnogorcev in Albancev) (Bračko, 2010). Po izdaji že omenjene odločbe MSNZ Ljubljana je Uprava milice republiškega sekretariata pripravila več osnutkov akcije Sever, saj je bil prvi načrt izdelan že za napovedani miting v marcu 1989 (Klemenčič in Renko, 2000). Drugi načrt z osnutkom ukrepov do ravni uprav za notranje zadeve je bil pripravljen 21. novembra 1989. Tretji načrt je bil sprejet štiri dni pozneje, šlo je za dopolnitev z ukrepi in postopki na nižjih ravneh. Vsega skupaj je bilo pripravljenih 55 ukrepov, od tega za območje Ljubljane 37 (Antončič, 2019). Zadnji načrt delovanja milice 27. novembra 1989 je zajemal aktivnosti, kako preprečiti prihod mitingarjev v Ljubljano po cestah, z železnico in letalskimi prevozi, tako kot prihode z območij drugih jugoslovanskih republik in tudi iz tujine ter jih zavrniti, če ne bodo upoštevali odredb milice ali bodo želeli pot nadaljevati s silo (Klemenčič in Renko, 2000). Isti dan je republiški sekretar obvestil načelnike regionalnih uprav za notranje zadeve o spremembi načrtovanja in izvajanja nalog, in sicer preprečevanja mitinga, tako da se udeležence tega ustavi že na meji s Hrvaško (Antončič, 2019) s postavitvijo cestnih preprek proti

Ljubljani, da se zapre železniško postajo Dobova ter se prepreči potovanje z vlaki proti Ljubljani. Ti predvideni ukrepi so bili izhodišče za delovanje milice ob mitingu (Čelik, 1992). Zasnovani so bili na določitvi najprimernejših kontrolnih točk za zaustavljanje in zavračanje cestnih vozil z udeleženci mitinga ter ukrepe za kontrolo vlakov, ki so v Slovenijo prevažali demonstrante. Kontrolne točke so bile namenjene pregledovanju vozil in potnikov, s posebnim poudarkom na odkrivanju propagandnega materiala, zvočnih naprav, orožja in nevarnih predmetov. Temeljna naloga je bila zaustaviti avtobuse, avtomobile in vlake z udeleženci že ob prihodu v Slovenijo in jim tako preprečiti prihod na miting v Ljubljano oziroma jih zavračati (Bračko, 2010). Akcija Sever je bila načrtovana tako, da večina napovedanih mitingarjev sploh ne bi mogla priti na ozemlje Slovenije, kaj šele v Ljubljano. Pretežna večina bi se morala ustaviti že v bližini slovenske meje, na Hrvaškem (Čelik, 1992). K zagotavljanju ukrepov za preprečitev mitinga so poskušali pridobiti tudi Hrvate, vendar brez večjih uspehov. Hrvate je začelo skrbeti šele, ko so bili obveščeni o slovenskih ukrepih za preprečitev mitinga in so se začeli zavedati, da bo miting, če ga ne bo mogoče izvesti v Ljubljani, potekal v Zagrebu (Klemenčič in Renko, 2000). Za boljšo predstavo o resnosti varnostnih razmer, ki so se obetale ob morebitni izvedbi mitinga, je treba omeniti, da so udeleženci iz Novega Sada napovedali prihod v Ljubljano že za 30. november 1989. Po prvotnih ocenah in predvidevanjih slovenskih organov za notranje zadeve naj bi se miting začel ob 9. uri, udeležilo pa bi se ga približno 15 tisoč demonstrantov s 40 do 60 avtobusi ter šestimi do osmimi vlaki, večina mitingarjev naj bi prišla iz Srbije (Kosovo) in Črne gore. Črnogorski sekretar za notranje zadeve je najavil, da bo kolono avtobusov iz Črne gore spremljalo 40 črnogorskih miličnikov. Slovenija je dosegla moralno zmago v varnostnem oziru, ko je slovenska oblast 29. novembra 1989 za tri dni razglasila zakonsko predvidene izredne ukrepe s prepovedjo prostega gibanja, omejitvijo prometa in sestajanja v republiki. S tem je preprečila prihod množice ljudi iz srbskih predelov države v Ljubljano.

Nekakšna vaja za milico, kako ukrepati ob morebitni nasilnosti udeležencev na mitingu, je bilo zavarovanje nogometne tekme 11. novembra 1989 med Olimpijo in Crveno zvezdo iz Beograda oziroma nadzor nad njenimi navijači. Šlo je zlasti za organizirano skupino s pročetniško ideologijo, znano pod imenom Delije, ki jo je vodil Željko Ražnatović – Arkan (Lucu, 2024). Navijače, ki so zjutraj prišli z vlakom iz Beograda, so miličniki pospremili na stadion, kjer so bili do konca tekme, ko so jih miličniki spet pospremili na vlak (Čelik, 2002). Naloga Posebnih enot milice je bila tudi preprečiti spopad med navijaškimi skupinami, ki so prišle iz Hrvaške kot „pomoč“ ljubljanskim organiziranim navijačem, in Delijami (Čepič idr., 2010).

3.6 Imenovanje Operativnega štaba Republiškega sekretariata za notranje zadeve za neposredno vodenje in izvajanje nalog v akciji Sever

Dne 27. novembra 1989 je Republiški sekretar za notranje zadeve izdal Odločbo o imenovanju operativnega štaba republiškega sekretariata za notranje zadeve za

neposredno vodenje in izvajanje nalog v akciji Sever.¹ Glavna naloga štaba je bila neposredno vodenje akcije ter določanje relacij pri poveljevanju in pripravi vseh krovnih načrtov za njeno izvedbo (Perme, 2011). Za čim bolj strokovno in učinkovito delo je republiški sekretar vsem sodelujočim notranjim organizacijskim enotam poslal povzetek zakonskih podlag za preprečitev mitinga, prihoda udeležencev in njihovo udeležbo na mitingu ter Povzetek pravnih podlag za izvedbo posameznih ukrepov akcije Sever (Antončič, 2019).

Za preprečevanje mitinga je bila z odobritvijo političnega vrha v obrambo Slovenije prvič neposredno angažirana milica (Bukovnik, 2002). Njen pomen ni bil samo v preprečevanju mitinga, saj so vse leto potekala različna usklajevanja v milici in drugih operativnih službah organov za notranje zadeve ter priprave na mobilizacijo aktivnega in rezervnega sestava milice in tehničnih sredstev (Čas, 2010b). Tomaž Ertl je na podlagi 24. člena Zakona o notranjih zadevah (Klemenčič in Renko, 2000) in v skladu z načrtom izdal posebno odredbo o uporabi in mobilizaciji posebne enote milice [PEM] na sklic. Že na začetku leta 1989 je republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl za poveljnika PEM Republiškega sekretariata za notranje zadeve imenoval Tomaža Časa. Mobilizacija enote in premik enot se je izvajala 29. in 30. novembra 1989. Pri tem je bila izvedena popolna mobilizacija PEM s 1.391 pripadniki (723 aktivnih delavcev) (Čas, 2010a), z mobilizacijo tridesetodstotne rezervne sestave (668 rezervnih miličnikov), 1.400 rezervnim miličnikom iz Vojnih enot milice (Bukovnik, 2002) pa je takrat bila odredjena pripravljenost na domu. To pomeni, da bi jih, če bi se varnostne razmere zaostrovale, lahko takoj vpoklicali in jih angažirali za opravljanje nalog milice (Antončič, 2019). Med preventivnim delovanjem za preprečevanje mitinga je bila sklicana ljubljanska PEM, njena glavna naloga je bila nudenje pomoči redni milici na ljubljanskem območju. Pri tem ni sodelovala samo PEM, temveč vse enote milice v Sloveniji in tudi druge službe organov za notranje zadeve v skupnem številu 6.472 ljudi. Od tega še 300 miličnikov iz Zaščitnih enot milice, 2.366 miličnikov s postaj milice, 415 kriminalistov in 600 delavcev SDV (Bukovnik, 2002).

3.7 Izvajanje akcije Sever

Pri izvajanju akcije Sever je šlo za nekaj, česar do tedaj slovenska milica v praksi ni izvajala, vsaj ne v tolikšnem obsegu. Čeprav so bile PEM že ustaljen organizacijski način delovanja milice, je bilo nekaj 'skrbí' glede delovanja v novih okoliščinah. Šlo je za enoto, sestavljeno iz aktivnih in rezervnih miličnikov, ki so bili skupaj le enkrat na leto, pri čemer so bile pogoste menjave starejšinskega kadra, kar bi lahko vplivalo na stanje v enoti in njeno delovanje. Za določene dejavnosti je bilo treba enoto usposobiti. Priprave pa so bile tudi priložnost za preverjanje in izboljšanje logistične podpore, kar je nudilo podlago za primerno organiziranost in pripravljenost organov za notranje zadeve za opravljanje nalog v težjih okoliščinah. Miličnikom je dvignilo samozavest tudi javno mnenje, naklonjeno njihovi dejavnosti v akciji Sever in njenemu namenu. Šlo je za zaščito interesa

¹ Operativni štab je vodil Leopold Jesenek, republiški podsekretar; namestnik je bil Anton Bregar, pomočnik republiškega sekretarja, vodja za operativne zadeve Alojz Žist, svetovalec republiškega sekretarja, poveljnik Posebne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve (PEM RSNZ) Tomaž Čas, svetovalec republiškega sekretarja, drugi člani štaba so bili: Alojz Kuralt, Peter Šefman, Edvin Mesesnel, Tine Miložič, Milan Ovnič, Bojan Kos in Roman Batis.

Slovenije, kot so tedaj razumeli svojo dejavnost v milici. V akciji Sever pripadniki milice niso izkazovali lojalnosti takratni oblasti, marveč Sloveniji in njeni državnosti. Pri tem ni bilo med pripadniki organov za notranje zadeve nobenega omahovanja (Čepič idr., 2010). Ustavni položaj Slovenije so bili pripravljeni braniti z vsemi sredstvi, po potrebi tudi s silo (Bukovnik, 2002). Miličniki so bili pripravljeni na vse, tudi na streljanje, na preprečevanje odhoda mitingarjev v zavetje vojašnic oziroma vojaških objektov (Bukovnik, 2002).

V času, ko naj bi potekal miting resnice, je bila poleg slovenske milice v pripravljenosti tudi slovenska Teritorialna obramba. Pokrajinski štabi Teritorialne obrambe so bili zbrani in so spremljali dogodke. JLA je takrat izdala ukaz, da v času napovedanega mitinga enote Teritorialne obrambe iz skladišč v vojašnicah ne smejo jemati orožja in opreme (Slapar, 1998). Šlo je za nekakšen način razorožitve Teritorialne obrambe že pred majem 1990 (Čepič idr., 2010). Smernice jugoslovanskega vojaškega vrha za uvedbo izrednih razmer so bile, da jih je mogoče uvesti le »v primeru rušilnega kršenja javnega reda in miru«, povod bi bil lahko tudi javni shod oziroma miting, na katerem ni treba, da je več kot 2 do 3 tisoč ljudi, ki se spremeni v večje nasilje (Antončič, 2019). Če bi na načrtovanem mitingu 1. decembra 1989 prišlo do večjih izgrediv in spopadov med protestniki in milico, bi lahko zvezna oblast, podobno kot na Kosovu, razglasila izredne razmere, kar pa bi pomenilo možnost intervencije JLA na ozemlju Slovenije. Čim bolj se je približeval 1. december 1989, tem bolj je med Slovenci prevladovalo razpoloženje proti mitingu. Med prebivalci Slovenije se je pojavila bojazen, kaj se bo na mitingu zgodilo. Zaradi tega je bilo mogoče pričakovati celo tudi nasprotno proteste z nepredvidljivimi varnostnimi posledicami.

1. decembra 1989, na dan, ko naj bi bil miting, se je na Trgu revolucije pred skupščino SRS v Ljubljani zbralo manjše število protestnikov, večina Srbov in Črnogorcev, živčih v Ljubljani, skupaj z nekaj provokatorji iz Beograda. Te je milica pozvala, naj se mirno razidejo. Devet najbolj agresivnih, ki niso upoštevali navodil milice, je bilo pridržanih in poslanih k sodniku za prekrške, ki je tisti dan deloval v prostorih ljubljanskih zaporov na Povšetovi ulici (Čepič idr., 2010). »Mitinga resnice« v Ljubljani dejansko ni bilo, saj je bil preprečen. Milica in organi za notranje zadeve so s strokovnim, zakonitim in predvsem legitimnim delovanjem operativno preprečili njegovo izvedbo (Sotlar in Čas, 2010).

3.8 Odziv uradnih organov SR Srbije na preprečitev mitinga

Odziv uradnih organov Socialistične republike Srbije je bil pričakovan. Srbski predsednik Slobodan Milošević je 5. decembra 1989 podprl gospodarsko blokado zoper Slovenijo in prekinitev gospodarskih, kulturnih in političnih stikov s SRS. »Ocenil je, da je slovenska oblast s prepovedjo mitinga birokratsko, oblastniško in na silo pretrgala vezi s srbskim narodom, in poudaril, da bodo ukrepi veljali, dokler v slovenski politiki ne bo zavel veter demokracije, miroljubnosti in bratstva,« opisuje odziv srbske strani na prepoved mitinga v Ljubljani Bukovnik (2002, str. 228–233). Tudi Janez Drnovšek je v svojih spominih izpostavil pomen akcije Sever in preprečitev mitinga v Ljubljani: »Dejanje je bilo usmerjeno proti dotedanji slovenski politiki, pomenilo je tudi nekakšno povračilo za slovensko

podporo Kosovu v konfliktu s Srbijo. Skupaj s srbsko prepovedjo prodaje slovenskega blaga v Srbiji je napovedani miting pravzaprav predstavljal najbolj neposreden povod za resno razmišljanje o popolni osamosvojitvi Slovenije, o odhodu iz Jugoslavije.« (Drnovšek, 1996, str. 124)

3.9 Ocena uspešnosti akcije Sever

Akcija Sever je dokazala, da so slovenski državni organi sposobni učinkovito uresničevati zakonito oblast na vsem ozemlju republike. Poleg strokovnih oziroma operativnih zadev, ki so bile v določenem obsegu preizkušene v praksi, je bila akcija Sever mejnik tudi v glavah. Večina v milici je spoznala, da ne varujejo le javnega reda, življenja ljudi in premoženja, ampak branijo Slovenijo, ki jo nekdo ogroža od zunaj in ji vsiljuje svoje poglede in rešitve (Čepič idr., 2010). Kot je zapisal profesor in nekdanji pomočnik poveljnika slovenske milice Tomaž Čas, milica takrat »ni bila le v službi države, torej bivše Jugoslavije, in tudi ne njene komunistične partije, bila je v službi svojega naroda, svoje ožje domovine Slovenije.« (Čas, 2011, str. 307). Milica je v praksi pokazala njeno decentralizirano jugoslovansko usmeritev in visoko stopnjo profesionalnosti. S tem je stopila slovenska milica v politično areno kot jasno oblikovana profesionalna organizacija, ki je imela nalogo skrbeti za javno in tudi državno varnost v Sloveniji in njeno tedanjo ustavno opredeljeno suverenost (Čepič idr., 2010). Slovenska milica je dokazala, da v Sloveniji veljata red in zakon in da demokratizacija poteka organizirano, odgovorno, s postopnim sprejemanjem zakonodaje in njenim spoštovanjem ter s spoštovanjem zakonitih institucij (Repe, 2010b). Akcija je bila prikaz pripravljenosti milice kot službe in miličnikov kot posameznikov, da nastopijo kot organizirana sila za obrambo slovenskih interesov.

Uspešno izvedena akcija je bil tudi prvi politični poraz Slobodana Miloševića v njegovi dotedanji strmo vzpenjajoči se politični karieri. Posledic uspešno izvedene akcije se bržkone tedaj še nihče ni zavedal v celoti (Bukovnik in Debeljak, 2006). Kot je poudaril zgodovinar dr. Božo Repe, je akcija Sever pokazala, »da je Slovenija sposobna tudi s silo zavarovati svojo tedaj še republiško suverenost in doseženo stopnjo demokracije. Žal tega sporočila ne jugoslovanske in ne srbske oblasti in prav tako ne vrh JLA niso bili sposobni dojeti.« (Repe, 2010a, str. 7) Po preprečitvi mitinga je slovenska skupščina decembra 1989 sprejela zakon o političnem združevanju, ki je določil pravila ustanavljanja in registracije političnih strank, s tem *de iure* uredila prehod v večstrankarsko politično ureditev ter za april 1990 razpisala prve demokratične volitve (Antončič, 2019). Akcija Sever je za slovensko milico pomenila določen prelom. S strokovnega stališča je bila to zanjo priprava na nadaljnje delovanje, ki se je pokazalo leta 1991 v času vojaških spopadov z JLA. Ob pripravah na preprečitev mitinga so namreč potekale številne koordinacije in usklajevanja v milici in drugih operativnih službah ter priprave na mobilizacijo aktivne in rezervne sestave milice in tehničnih sredstev (Čepič idr., 2010).

4 PROJEKTI IN AKTIVNOSTI ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE IN MILICE NA POTI V SUVERENOST

4.1 Projekt Seja in vzpostavitev sistema varne elektronske pošte

Ker so komunikacije z depešami med Republiškim sekretariatom in pokrajinskimi upravami za notranje zadeve potekale po teleprinterskem sistemu, varovanem s šiframi po jugoslovanskem sistemu šifriranja, ki so jih izdelovali in distribuirali pristojni zvezni organi v Beogradu, je republiški sekretar Igor Bavčar sredi oktobra 1990 direktorju Uprave za informatiko Stanku Čuferju postavil vprašanje, ali so sposobni vzpostaviti elektronski sporočilni sistem, ki bi omogočil varno, neposredno pisno komunikacijo med republiškim sekretarjem in načelniki uprav za notranje zadeve na način, ki bi zveznim organom in drugim nepoklicanim onemogočal prestrezanje in dostop do vsebine sporočil. Odgovor je bil pozitiven in sprožen je bil projekt pod kodnim imenom Seja. 22. oktobra 1990 je bilo načelnikom uprav za notranje zadeve poslano obvestilo o vzpostavitvi varne elektronske pošte. Republiški sekretar je načelnike obvestil, da bodo v dveh do treh tednih med kabinetom republiškega sekretarja ter kabineti načelnikov uprav za notranje zadeve vzpostavili varen sistem za prenos sporočil. Sporočilo kriptografsko zaščitene elektronske pošte, ki ga je poslala stalna služba republiškega sekretariata 27. novembra 1990 med 20.00 in 21.30, je označilo uspešno vzpostavitev varnega sistema komuniciranja. Pozneje je bil tudi na podlagi predstavljenih zamisli o organiziranju zaščite podatkov v organih za notranje zadeve 1. marca 1991 ustanovljen Center za zaščito podatkov (Antončič, 2019).

4.2 Akcija Plebiscit

Republiški sekretariat za notranje zadeve je 18. decembra 1990 izdal usmeritve za delo organov za notranje zadeve z delovnim imenom akcija Plebiscit, ki se je nanašalo na bližajoči se plebiscit o samostojnosti Slovenije. Vse pokrajinske uprave za notranje zadeve so za svoje organizacijske enote izdelale podrobnejša navodila za izvajanje nalog v času pred in med izvedbo plebiscita. Poleg rednih operativnih nalog so bile določene tudi konkretne naloge za volišča, na mejnih prehodih in prilagoditev razporedov dela postaj milic. V nedeljo, 23. decembra 1990, na dan glasovanja je že ob sedmih zjutraj v prostorih skupščine zasedala republiška komisija za izvedbo glasovanja o plebiscitu. Ob sedmih zvečer, ko so se zaprla volišča, je bila tiskovna konferenca v tiskovnem centru Cankarjevega doma, ki so se je udeležile tudi varovane osebe. Dodatne varnostne ukrepe so izvajali Uprava za notranje zadeve Ljubljana – mesto ter specialna in zaščitna enota milice (Antončič, 2019).

4.3 Republiško operativno koordinacijsko telo za primer izrednih razmer

Med Slovenijo in Hrvaško je bil spomladi 1991 sklenjen sporazum o usklajevanju skupnih obrambnih naporov, ki je bil prelomljen zaradi dogovora hrvaškega predsednika dr. Franja Tuđmana s srbskim predsednikom Slobodanom

Miloševićem o delitvi Bosne in Hercegovine (Čepič idr., 2010). Glede na oceno kritičnih razmer v Jugoslaviji in taktičnim odstopom predsednika Predsedstva SFRJ Jovića je slovensko predsedstvo predlagalo Skupščini in Izvršnemu svetu, naj pospešita priprave za uresničitev plebiscitarne odločitve (Antončič, 2019). V ta namen je Predsedstvo SRS 18. marca 1991 ustanovilo Republiško operativno koordinacijsko telo za primer izrednih razmer, ki ga je vodil republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar. Dejansko pa je bil to operativni štab na državni ravni. V njem so sodelovali vsi vodilni iz vojaške, miličniške in civilne strukture. Republiška koordinacija, kakor se je poenostavljeno skrajšano imenovala, je začela neprekinjeno dežurstvo in delo 7. maja 1991, konec meseca pa so bile ustanovljene še koordinacijske podskupine po posameznih regijah. 26. maja 1991 je bila ustanovljena koordinacijska podskupina za območje Ljubljane in ljubljanske pokrajine za primer izrednih razmer Republike Slovenije. Za koordinacijo dela je bila 21. junija 1991 na Republiškem sekretariatu za notranje zadeve oblikovana operativna skupina, ki so jo sestavljali predstavniki milice, Varnostne informativne službe, Uprave za organizacijo in kadre, Uprave skupnih služb in Uprave za informatiko, po potrebi so se v delo vključevali tudi predstavniki drugih služb.

4.4 Proces načrtovanja organov za notranje zadeve in milice za oborožen spopad

Proces načrtovanja dejavnosti organov za notranje zadeve za primer oboroženega spopada je bil nekajleten. Vodstvo milice je že 25. julija 1989 izdelalo načrt dejavnosti ob morebitnem vojaškem posegu v Sloveniji. Na podlagi tega dokumenta je milica zasnovala vse nadaljnje priprave. Ustanovljene so bile protiteroristična, specialna in gorska enota milice. V posebni miličniški taktiki se je usposabljal 1.500 miličnikov. Izdelan je bil celoten načrt nadzora državne meje z milico. 19. junija 1991 je sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar izdal Odredbo o izvajanju nalog organov za notranje zadeve ob osamosvojitvi Republike Slovenije (Bukovnik in Debeljak, 2006). Ta je določila stopnjevanje aktivnosti, od prekinitve dopustov delavcev operativnih služb ter delavcev, ki so bili potrebni za izvajanje nalog, določenih v tej odredbi, ažuriranja varnostnih in obrambnih načrtov do stoodstotne mobilizacije rezervnega sestava organov za notranje zadeve 24. junija 1991. Slovenski organi za notranje zadeve so tako pred začetkom oboroženih spopadov z JLA sklenili krog priprav za zaščito procesa osamosvajanja Republike Slovenije (Bukovnik in Debeljak, 2006). Teden dni pred izbruhom spopadov so bile enote milice in Teritorialne obrambe v okviru organizacije obrambnih sil dokončno pripravljene na vojaški spopad z JLA, saj je Sloveniji v izjemno težkih okoliščinah končno uspelo dobiti pomembno pošiljko avtomatskega in protiklepnega orožja (Bukovnik in Debeljak, 2006). Vseh teh dejstev ni JLA nikoli v celoti poznala (Antončič, 2019).

4.5 Varovanje slovesnosti razglasitve samostojnosti

26. junija 1991 je bila na Trgu revolucije v Ljubljani na javni prireditvi slovesno razglašena samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije, tam se je ob 21. uri zbralo približno 80 tisoč ljudi. Svečanost je varovalo 50 splošnih in 20 prometnih

miličnikov, 40 kriminalistov z Oddelka za zatiranje kriminalitete (OZK) ter ekipa pirotehnikov. Na proslavi ni bilo zaznanih nobenih izgrediv ali kršitev javnega reda in miru (JRM). Med proslavo pa so zračni prostor nad Ljubljano preletela letala JLA (Antončič, 2019).

4.6 Zavarovanje mejnih prehodov

Intenzivne priprave organov za notranje zadeve na osamosvojitve so se začele nekaj dni pred razglasitvijo samostojnosti Slovenije, vrh pa so dosegle z začetkom dela miličnikov na osmih mejnih kontrolnih točkah (mejnih prehodih) z Republiko Hrvaško na dan osamosvojitve, 26. junija 1991. Nova kontrolna mesta so bila Sečovelje, Dragonja, Jelšane, Metlika, Obrežje, Dobovec, Gruškovje in Središče ob Dravi. Na teh mestih so bili v zelo kratkem času urejeni zasilni prostori (zabojniki) za delo miličnikov in carinikov ter postavljeni sanitarni prostori. 20. in 21. junija 1991 so bili določeni miličniki začasno premestitev in opravljanje nalog na mejnih kontrolnih točkah, 25. junija 1991 so bili premeščeni na delo na južno mejo (Bukovnik in Debeljak, 2006). Igor Bavčar je ukazal na vseh mednarodnih mejnih prehodih z Italijo, Avstrijo in Madžarsko in na mejnih kontrolnih točkah z Republiko Hrvaško postaviti table z oznakami Republike Slovenije in slovenske zastave. Postavljanje tabel z napisom Republika Slovenija (namesto napisa SFRJ) in spuščanje jugoslovanskih ter dviganje slovenskih zastav so na vseh mejnih prehodih v Sloveniji začeli 26. junija 1991 ob 6. uri zjutraj. O vidnih označbah nekdanje skupne države SFRJ ni bilo več sledu. Na morski meji je pomorska policija Slovenije izvajala nadzor celotnega Piranskega zaliva ter morskega akvatorija na namišljeni črti rta Savudrija do italijanske državne meje, določene v Osimskem sporazumu iz leta 1975 (Antončič, 2019). Milica je tako prevzela zeleno in modro mejo ter vzpostavila evropski režim mejne kontrole na podlagi standardov Evropske skupnosti (Celar, 2021).

5 ZAKLJUČEK

V prispevku smo analizirali vlogo delovanja organov za notranje zadeve in slovenske milice v času razvoja demokratičnih in osamosvojitvenih procesov od konca osemdesetih let 20. stoletja, in sicer od uspešnih odporov slovenske milice proti pritiskom JLA in Zveznega sekretariata za notranje zadeve do uspešno izpeljane akcije Sever ter priprav na vojno za Slovenijo. Slovenska milica se je v drugi polovici osemdesetih let preoblikovala iz republiške v državno institucijo. Milica je bila konec osemdesetih let kot temeljna varnostna služba organov za notranje zadeve organizirana na lokalni, regionalni in republiški ravni ter enotno vodena, kar je pomembno vplivalo na njeno delovanje, še posebno to velja za njeno delovanje v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let 20. stoletja. »Prav zaradi visoke varnostne in obrambne sposobnosti milice, ki si jo je pridobila z dolgoletnim strokovnim delom, ter njene pripadnosti in domoljubnosti do svoje ožje domovine Slovenije, je milica kot celota, skupaj z drugimi delavci organov za notranje zadeve, prispevala zelo velik delež k osamosvojitvi Slovenije, zato zaslug ni mogoče pripisovati nekaterim na hitro

izpeljanim organizacijskim rešitvam, še manj le nekaterim posameznikom, ki so pri tem sodelovali.« (Čas, 2010b, str. 43)

Današnja policija je nadaljevala zakonito in strokovno delo, ki je bilo značilno za takratno milico, in svoje delo tudi nadgrajevala glede na nove izzive, možnosti dodatnih izpopolnjevanj in usposabljanj ter materialno-tehnična in druga sredstva, ki jih ima sedaj na razpolago. Danes policija slabo skrbi za svojo kadrovsko zasedbo na operativni ravni in krepi zasedbo na regijski in državni ravni. To velja, če spregovorimo o izvajanju rednih nalog policije. Če pa pogledamo organiziranost policije za izredne razmere, neposredno vojno nevarnost in vojno, pa je treba odgovoriti, da se ne upoštevajo izkušnje, ki so predstavljene v prispevku. Tako ima danes policija bistveno manj pomožnih policistov, kot smo imeli rezervnih miličnikov v času vojne za samostojno Slovenijo. Ne le to, nimamo več vojnih enot policije, miličnikov se ne usposablja v tej smeri, nimamo narodne zaščite, da ne naštujemo vsega. O tem bo treba začeti razmišljati in v tej smeri tudi kaj storiti in ne le čakati, da bomo vse rešili s povečanimi sredstvi za obrambo oziroma za Severnoatlantsko pogodbeno organizacijo, NATO. Tudi sami moramo kaj storiti za svojo nacionalno varnost.

Ali je morda sedaj pravi čas, ko se srečujemo z obvezo oboroževanja in usposabljanja za primer vojne ogroženosti, da jasno povemo, da policisti in vojaki Slovenske vojske niso klasični javni uslužbenci, temveč so uniformirani in oboroženi branitelji obrambne in notranje varnosti Republike Slovenije. Zato je sedaj pravi čas, da se predvidenim braniteljem samostojnosti Republike Slovenije, policistom in vojakom Slovenske vojske, prizna poseben status. Včasih so omenjeni imeli beneficirani delovni staž, 20-% dodatek na plačo, 100-% bolniško odsotnost in druge ugodnosti. To in še marsikaj drugega je držalo policiste in vojake v policiji in v Slovenski vojski. Potreben bo resen razmislek, ali ne bi bilo smiselno, da se navedene in druge dodatke uniformiranim in oboroženim braniteljem obrambne in notranje varnosti Republike Slovenije uvede sedaj, ko se bosta od njih zahtevala dodatno usposabljanje in pripravljenost, da bodo lahko in da bodo obranili samostojnost Republike Slovenije (Čas, 2025).

UPORABLJENI VIRI

- Analiza organiziranosti, usposobljenosti in aktivnosti narodne zaščite.* (1986). RSNZ.
- Antončič, M. (2019). *Organi za notranje zadeve v procesu osamosvajanja Slovenije: posebno predavanje za študente višje policijske šole* [Neobjavljeno študijsko gradivo]. PVD Sever Ljubljana, Policijska akademija.
- Bračko, B. (2010). Organi za notranje zadeve v času družbenih sprememb v Sloveniji in Jugoslaviji ter v akciji 'Sever'. *Varstvoslovje*, 12(1), 13–25.
- Bukovnik, A. (2002). *Sever*. Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Bukovnik, A. in Debeljak, B. (2006). Organi za notranje zadeve v zaščiti procesov osamosvajanja Republike Slovenije. V N. Urbanc (ur.), *Enotni v zmagi: osamosvojitve Slovenije* (str. 155–170). Nova revija.
- Celar, B. (2001). Državna meja – pomemben atribut državnosti. *Varnost – Posebna izdaja ob dnevu slovenske policije in 10. obletnici osamosvojitve*, L(9–11).
- Celar, B. (2002). *Slovenija in njene meje*. Visoka policijsko-varnostna šola.

- Celar, B. (2021). *Slovenija in njene meje v treh zgodovinskih obdobjih: 1914/1920, 1941/1975, 1991/2021*. Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Čas, T. (1994). Notranje zadeve. V M. Javornik, D. Voglar in A. Dermastia (ur.), *Enciklopedija Slovenije* (Zv. 8, str. 5). Mladinska knjiga.
- Čas, T. (1999). Organiziranost organov za notranje zadeve 1989. *Varnost*, 47(Pos. št.), 26–28.
- Čas, T. (2010a). Načrtovanje in vodenje akcije ‚Sever‘. *Varstvoslovje*, 12(1), 45–56.
- Čas, T. (2010b). Vloga in dejavnost slovenske milice med osamosvojitvenimi procesi Republike Slovenije in akcijo ‚Sever‘. *Varstvoslovje*, 12(1), 26–44.
- Čas, T. (2011). Delovanje slovenske milice v času demokratičnih in osamosvojitvenih procesov konec osemdesetih let. *Varstvoslovje*, 13(3), 297–315.
- Čas, T. (2021). 30. obletnica akcije Sever in 25 let delovanja Združenja Sever. Defensor.
- Čas, T. (16. 5. 2025). Pomembnejše je, kdo nas bo branil, in ne, s čim se bomo branili. *Dnevnikov objektiv*. <https://www.dnevnik.si/objektiv/pomembnejse-je-kdo-nas-bo-branil-in-ne-s-cim-se-bomo-branili-2732706/>
- Čas, T. in Modic, M. (2018). Razvoj in organiziranost milice do leta 1990 in njena vloga v sistemu vojaške obrambe. V A. Šteiner (ur.), *Nastanek in razvoj slovenske teritorialne obrambe – del nacionalne vojaške tradicije* (str. 452–465). Defensor.
- Čelik, P. (1992). *Izza barikad*. Delo, Slovenske novice.
- Čelik, P. (1994). *Na južni straži: kronika nastajanja državne meje med Slovenijo in Hrvaško*. Enotnost.
- Čelik, P. (1997). Kršitve javnega reda in miru v Sloveniji v letih 1987–1996. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 48(4), 420–425.
- Čelik, P. (2002). *Posebne policijske enote: pregled razvoja in delovanja policijske enote na sklic v Sloveniji*. Samozaložba.
- Čelik, P. (2010). Prizadevanja za legitimnost delovanja policije. *Varstvoslovje*, 12(1), 86–99.
- Čepič, Z., Čuček, F., Gašparič, J., Guštin, D., Repe, B. in Svete, U. (2010). *Prikrita modra mreža. Organi za notranje zadeve Republike Slovenije v projektu AISNZ leta 1990*. Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Drnovšek, J. (1996). *Moja resnica: Jugoslavija 1989 – Slovenija 1991*. Mladinska knjiga.
- Ertl, T. (2010). Razprava na posvetu Akcija Sever – 20 let pozneje. *Varstvoslovje*, 12(1), 124–129.
- Klemenčič, M. in Renko, D. (2000). *Osamosvojitve na Gorenjskem, 1989–1991*. Policijsko veteransko društvo Sever – Gorenjska.
- Kupnik, D. in Čas, T. (2010). Načrtovanje in vodenje akcije »Sever«. *Varstvoslovje*, 12(1), 45–56.
- Lovšin, A. (2001). *Skrita vojna: spopad varnostno-obveščevalnih služb: 1990–1991*. Samozaložba.
- Lucu, A. (16. 12. 2024). Sloviti miting Srbi še vedno objokujejo. *Nedeljski dnevnik*. <https://www.dnevnik.si/nedeljski/aktualno/sloviti-miting-srbi-se-vedno-objokujejo-2703458/>
- Opomnik za izvajanje nalog organov za notranje zadeve v primeru konfliktnih situacij v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih, povezanih s protestnimi pohodi in množičnimi kršitvami javnega reda in miru. (1988). Republiški sekretariat

za notranje zadeve.

- Perme, A. (2011). *Proces osamosvojitve Slovenije in njeno mednarodno priznanje* [Magistrsko delo]. Evropska pravna fakulteta v Novi Gorici.
- Piber, J. (2010). Služba državne varnosti in akcija ‚Sever‘. *Varstvoslovje*, 12(1), 116–119.
- Potrč, M. (2010). Politične okoliščine in pravne podlage za prepoved ‚mitinga resnice‘ 1. 12. 1989 v Ljubljani. *Varstvoslovje*, 12(1), 100–115.
- Pozvek, A. (2016). Združenje Sever o dogodkih leta 1991. V V. Drole (ur.), *V 25 letih do sodobne in po evropskih merilih oblikovane policijske organizacije* (str. 26–29). Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija.
- Pravila postaje milice*. (1982). Republiški sekretariat za notranje zadeve.
- Protokol med FLRJ in Republiko Italijo o svobodnem prehodu na vrhove planin Mangart in Kanin. (1959). *Uradni list FLRJ – Mednarodne pogodbe*, (11/59).
- Repe, B. (2003). *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije, II. del: Slovenci in federacija*. Arhivsko društvo Slovenije.
- Repe, B. (2010a). Oris družbenih razmer v Sloveniji in Jugoslaviji v osemdesetih letih 20. stoletja. V Z. Čepič idr. (ur.), *Oris družbenih razmer* (str. 19–41). Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Repe, B. (2010b). Zgodovinske okoliščine, v katerih je bil preprečen ‚miting resnice‘ v Ljubljani. *Varstvoslovje*, 12(1), 7–12.
- Slapar, J. (1998). Razvoj teritorialne obrambe v Sloveniji. *Vojnogodovinski zbornik*, (1).
- Sotlar, A. in Čas, T. (2010). Uvodnik. *Varstvoslovje*, 12(1), 3–6.
- Sporazum med SFRJ in Republiko Avstrijo o obmejnem prometu. (1975). *Uradni list SFRJ: Mednarodne pogodbe*, 31 (3).
- Sporazum med vlado SFRJ in vlado LR Madžarske o maloobmejnem prometu oseb. (1975). *Uradni list SFRJ: Mednarodne pogodbe*, 31 (3).
- Šafarič, A. (2010). Od nogometne tekme do ‚mitinga resnice‘. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 50(3), 101–111.
- Švajncer, J. J. (1993). *Ohranili domovino*. Viharnik.

O avtorjih:

Dr. Tomaž Čas, izredni profesor za varnostni sistem, Nova univerza, Evropska pravna fakulteta, Fakulteta za državne in evropske študije in Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje. E-pošta: tina.cas@siol.net

Dr. Franc Pozderec, docent za upravno pravo, Nova univerza, Evropska pravna fakulteta, Fakulteta za državne in evropske študije, Policijska akademija, Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje. E-pošta: franc.pozderec@gmail.com

Dr. David Petelin, Inštitut za zgodovinske raziskave IZRA. E-pošta: david.petelin@gmail.com